

Száz évvel Ady után

A „táltosok átkos sarja” Földesről nézve

Ady Endre – az életében és halálában is oly sokak által szeretett és sokak által nem szeretett költő – egy évszázada halt meg. Az évfordulón felszínre törekednek az emlékek, az enyé-mek és a szülőfalumhoz (Földeshez) köthetők.

A föl-földobott kő Ady korai versei közé tartozik. Az 1950-es évek elején 13 évesen a mária-remetei iskolában találkoztam vele. A Földes–Nyíregyháza–Nagyvárad háromszöge után a fővárosban magam is feldobott kőnek éreztem magam, visszavágyva szülőföldem világába. Az Ady iránti kezdődő rokonszenvet aztán elnyomták a propagandaként unos-untalanig belénk diktált versei. Emiatt Ady személye a „nem szeretem emberek” sorába került. Hogy ez mégsem így maradt, a Remetén hozzánk közel lakó Dutka Ákosnak köszönhető, akihez a Várad iránti nosztalgiám vitt el. Ákos bácsi aztán elmagyarázta Váradot idéző és Adyra emlékező lakásán, hogy Ady Endre nem csak az volt, akit belénk szuggeráltak. Dedikálva megkaptam tőle *A Holnap városát*. „*Karács Zsigmondnak, hogy őrizze az Ady és az én Váradom emlékét.*” Aztán eljutottam eszmélésem városába, a Szent Margit térre, ahol laktunk, a Pece-partra, ahol játszottunk. És egyre jobban beleástam magam az Ady-irodalomba. Lassan egy polcot töltöttek meg az Adyt idéző kiadványok. Egymás után értek a meglepetések. Szinte hihetetlen volt először számomra, mennyien kötődtek valamilyen formában szülőfalum és rokonságom alakjai Adyhoz.

A földesi Zoltai Lajos vette maga mellé a *Debreczeni Reggeli Újsághoz* Adyt újdondász-nak. Zoltai biztatása sugallta az „ides”-hez írt levelét. „*Nem sokára egy fővárosi laphoz megyek újságírónak.*” Krúdy Gyula jegyzi meg tréfásan Zoltairól: nincs olyan hír, amelyben valami település neve szerepel, amelyet ő Földesre ne javítana ki. Ady a *Szüret* című versét Zoltainak írta.

Ady már Váradon keveredett polémiába Zoltaival. „*Most olvastam csak azt a tudós és lelkes apológiát, amelyet Zoltai Lajos írt, jeles kollégánk s nekem legelső szerkesztőm.*” Zoltai biztatta: „*fogjunk kezet és támogassuk egymást... hogy mindnyájunk annál sikeresebben teljesíthesse magyar kötelességét, a maga nemzeti hivatását.*”

A debreceni Csokonai Színházzal szemben van az Ady által Bundának nevezett Angol királynő kávéház, ahol a színészek és újságírók rendszeresen töltötték idejüket az előadások után. A Bécsben tanult Karacs Imre operaénekesssel, Zoltai földesi iskolatársával, aki egyébként nagyapám nagybátyja volt, ott került közelebbi kapcsolatba. Kritikáiban szinte mindig dicsérettel találkozunk. „*Hozzá hasonló képzett énekest alig találhatunk vidéki színpadon*” – írja Ady. A *zsidó nő* című opera előadásáról ezt olvassuk tőle: „*Karacs (Eleázár) most is óriási sikert ért el. Még a vasfüggöny ajtajánál is meg kellett jelennie, olyan sikeren pedig csak primadonnáknak szokott részök lenni.*” Karacs 1907-ben mégis Amerikában kötött ki, hol epedve várták a New York-i színészek.

Közismert, hogy Ady Váradra kerülve az *Egy kis séta* című cikkével hívta fel magára a figyelmet. A káptalan megsértése miatt hivatalból vádat emeltek ellene. A törvényszék

háromnapos fogházra ítélte őt. Ezt a lényegében jelentéktelen ügyet megfellebbezték a váradi Királyi Táblához, melynek elnöke a mindkét ágon földesi családból származó Ritoók Zsigmond volt, hogy a katolikus egyház elleni vétségért nagy tekintélyű református ítélőtáblai elnök bélyegezze meg a református újságírót. Ritoók Zsigmond, aki egyébként csak a nyomatékosabb ügyekben szokott elnökölni, jóváhagyta az elsőfokú bíróság ítéletét. Ady az ítélet előtt és után is mindig tisztelettel és megbecsüléssel írt róla. Csak egy mondatot idézek: „Ritoók Zsigmond öméltósága a Nagyváradi ítélőtábla elnöke, egyik büszkesége a magyar bírói karnak.”

Csáth Géza a frontról hazakerülve, 1915 októberében lett pályázat útján Földesen orvos. Ady *A Hét*-ben egy alkalommal Csáth álnévvel szignálja a cikkét. *A magyar Pimodán* alakját Csáthról mintázta. „Egy káprázatosan gazdag fejű, fiatal s máris diadalmas író, barátom.”

A költő öccse, Ady Lajos Zoltai Lajos kérte, tervezzen egy művészi kivitelű fejfát Ady sírjára. Zoltai a román megszállás alatt a debreceni temető faragott fejfáit rajzolta, és a beszámolójában írta: „a művészettörténeti stílusokat egy igen jól rajzoló asztalos mester, a földesi születésű Karacs Márton alkalmazta először a debreceni fejfákon”. Karacs 16 évesen honvédtizedesként vett részt az 1848/49-es szabadságharcban, azután Debrecenben telepedett meg. Zoltai Lajos jó érzékkel az ő faragásai alapján tervezte meg Ady Endre fejfáját. Ma ez a Petőfi Irodalmi Múzeum ereklyéi közt található.

A földesi Karácsony Sándor 1919-től a budapesti Tavaszmező utcai gimnáziumban Ady és versei szeretetére nevelte tanítványait, amint Morvay Péter és Lükő Gábor nekem elmondta. Karácsony 1927-ben a *Diákvilágban* *A zseni szabadsága* címmel menti fel Adyt a hazafiatlanság, erkölcstelenség, a dekadencia vádjai alól. „A más véleményen lévők nem azt szokták vitatni, szabad-e a zseninek minden, hanem azt vonják kétségbe, hogy Ady Endre zseni volt.” Földessy Gyula *Ady az ember és a költő* című munkáját Karácsony Sándornak ajánlja. „Ady Tőled sem állt távolabb, mint tőlem. S a lélek, mely ebben a könyvben megszólal, mindig rokon volt a Tiéddelel.” Karácsony a nyári és téli szünetekben Földesre vitte diákjait, ahol Fehér Géza író és tanár segítségével a falu népe előtt mondtak és elemeztek Ady-verseket. Az egykori tanítvány, Bóka László *Ady Endre pályakezdése* című kötete mutatja, kikelt az elvetett mag.

Boross Zoltánt 1949-ben telepítették a felvidéki Feledről Földesre a nagyszülei házába. Ő a regös cserkész Szent György körből átalakult Sarló egyik vezetője volt. Azt írja: „a Szent György kör azonos mozgalmunk Ady kultuszával”. Az őket meglátogató Móricz Zsigmondot a hozzá írt Ady-vers citátumával köszöntötte Feleden. Nekik készült Móricz *Gyalogolni jó* című írása. A Sarlóban Ady szellemében új arcú magyarokként dolgoztak a felvidéki magyarság szolgálatában. Makkai Sándor *A magyar fa sorsa* című munkája megküldésével biztatta őket állhatatosságra. A Pesten Ady sírját koszorúzó Balogh Edgár meglepődve látta a költő sírját őrző csónakfejfát. Az Ady szellemét is őrző hatalmas Sarló-gyűjteményt a Déri Múzeumba közvetítettem.

Az eddigieket mind-mind Dutka Ákosnak köszönhettem, hiszen amit eddig leírtam, az én is vagyok. Ady és én, hát nem nagyképzű ez a három szó? Most azt is megpróbálom felidézni, tettem-e érte valamit, hogy legalább az „és”-t kiérdemeljem.

1965-ben már meghívólevéllel felkereshettük feleségem székelyföldi rokonait. Két napot illegálisan eltöltve Nagyváradot jártuk összeszoruló szívvel, a Müllerájt is megkeresve. Mint ifjú és bohó, verset írtam *Búcsú Váradtól* címmel, tán nem veszik rossz néven néhány sorát:

„Másfél nap nem sok, de láthatom
Elsüllyedt földön kedves városom
Megállok már a Bazárkert előtt
Víg magyar nóta szólt itt azelőtt
Itt volt Ady, Juhász és a többiek
Vissza nem jöhetnek ők a régiiek
Meglátogattam régi kis lakunk
S a Pece partját hol egykor játszottunk
Szállodáid, hol nem alhatom
Végig mentem én a Káptalan soron
Felkerestem volna levéltáradat
Nem engedtek be, s az idő szaladt
A hársfasorban visszaballagok
Lombjai közt a szél búcsút susog
Itt hagylak ismét kedves Váradom
Vinnélek innen, de módját nem tudom”

„Erdély fáj nekem” – Ákos bácsi szerint ezek voltak Ady utolsó szavai. Az *Üdvözet a győzőnek* című verse rávilágít Ady megbolydult lelkivilágára.

Nekem már csak számba kellett venni az Adyhoz kötődő felfedzéseimet, amelyeket hosszú érlelődés után egy nagyobb lélegzetű tanulmányban feldolgozva a szegedi egyetem 1992-ben megjelentetett.* Ha jól emlékszem, 2004-ben az Ady-kiállításon bemutatták az imitált sírján a faragott kopjafát. A szórólapon felhasználták az általam írtakat, s hálából dedikálva megkaptam Hegyi Katalintól az *Ady szerelme: Ada* című kiadványt. Ady máig része napjainknak. 2019 januárjában egyik 56-os bajtársunkat Ady válogatott soraival búcsúztattam a Kerepesi temetőben.

Karacs Zsigmond

A juhait kereső pásztor

Emlékezés Pesovár Ferencre

Pesovár Ferenc etnográfus, tánc- és zenefolklorista 1930. április 23-án született Herenden, ahol édesapja községi főjegyző volt. Középiszkolai tanulmányait a veszprémi piarista gimnáziumban végezte. Helyes László piarista tanár és Molnár István, a magyar tánckutatás és táncművészet egyik úttörője révén ismerkedett meg a néptánccal. Ernő bátyjával együtt 1943 óta a gimnázium népi táncgyűjtésében táncolt. A cserkészlet, különösen annak néprajzi irányultságú ága, a regös cserkészlet is jelentős hatást gyakorolt rá. Már gimnazista korában megpróbálkozott a néptáncgyűjtéssel a bakonyi falvakban. A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem muzeológia–néprajz szakán végzett 1955-ben. 1949-ben a

* Földesiek Ady körül. Acta Historiae Litterarum Hungaricum XXVIII. 1992. 39–53.